

УДК 346.21

Попова Анастасія Володимирівна –

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Anastasiya V. Popova –

candidate of juridical sciences,
docent of commercial law department,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
(60 Volodymyrska Street, Kyiv, Ukraine)

Центральний контрагент як професійний учасник ринків фінансових послуг

У статті з'ясовано значення таких правових категорій як кліринг, клірингова діяльність і централізований кліринг. В результаті проведеного аналізу визначень понять центрального контрагента і централізованого клірингу запропоновано власне визначення цих категорій. Виділено основні недоліки правового регулювання господарських відносин централізованого клірингу і надано пропозиції щодо їх усунення.

Ключові слова: *ринки фінансових послуг, кліринг, клірингова установа, централізований кліринг, центральний контрагент, професійний учасник ринків фінансових послуг.*

В статтє выяснено значение таких правовых категорий как клиринг, клиринговая деятельность и централизованный клиринг. В результате проведенного анализа определений понятий центрального контрагента и централизованного клиринга предложено собственное определение этих категорий. Выделены основные недостатки правового регулирования хозяйственных отношений централизованного клиринга и даны предложения по их устранению.

Ключевые слова: *рынки финансовых услуг, клиринг, клиринговая организация, централизованный клиринг, центральный контрагент, профессиональный участник рынков финансовых услуг.*

A.V. Popova Central Counterparty as a Professional Participant in Financial Services Markets

The article clarifies the importance of such legal categories as clearing, clearing activity and centralized clearing. As a result of the analysis of definitions of the concepts of the central counterparty and centralized clearing, the actual definition of these categories is proposed. Centralized clearing - financial clearing service organizations accounting the rights and obligations of clearing participants, their clients and counterparties to contracts of financial instruments, determination and termination of mutual obligations under the contracts of financial instruments using the established risk management system of non-performance or improper performance of obligations by clearing participants. A central counterparty is defined as a legal entity that provides a financial clearing service on the basis of a license to conduct clearing activities and a license of the National Bank of Ukraine for the performance of certain banking operations and acts as one of the parties to the agreements on financial instruments that are admitted to clearing. Given the specificity of financial services to centralised clearing, it is advisable to legally distinguish and separately to regulate the legal status of a clearing organization and Central counterparty. The legal status of the Central counterparty lack of regulation and require legislative consolidation of additional requirements to the persons performing the functions of a Central counterparty. The main shortcomings of the legal regulation of economic relations centralised clearing, and proposals for their elimination.

Keywords: *financial services markets, clearing, clearing activity, centralized clearing, central counterparty, professional participant in financial services markets.*

Постановка проблеми. В ефективному функціонуванні інфраструктури фінансового ринку відіграє важливу роль інститут центрального контрагента як основний елемент клірингової системи. Ефективна робота фінансового ринку досягається саме завдяки централізації певних видів фінансової діяльності, зокрема, клірингу, неттінгу тощо. Одним із суб'єктів, що виконує такі централізовані функції, є центральний контрагент, правовий статус якого і буде предметом даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дана проблематика аналізувалася вітчизняними і зарубіжними вченими економістами і правознавцями, зокрема: Й.С. Завадським, С.М. Гончаровим, В. Коваленко, Н.М. Тюріною, О.В. Парандій, Д. Руссо і Т. Харт та іншими. При цьому не була предметом комплексного господарсько-правового дослідження.

З огляду на вищезазначене, **метою цієї статті** – дослідити особливості правового статусу центрального контрагента як професійного учасника ринків фінансових послуг, зокрема, виділити проблемні аспекти правового регулювання господарських відносин централізованого клірингу і запропонувати шляхи їх вирішення, а також надати визначення понять центрального контрагента і централізованого клірингу.

Виклад основного матеріалу. У межах аналізу категорії «центральный контрагент» необхідно звернути увагу, що в основі даної категорії знаходиться «контрагент». З огляду на це, розкривати зміст правового статусу центрального контрагента як професійного учасника ринків фінансових послуг необхідно почати з поняття контрагента.

Якщо досліджувати етимологію слова «контрагент», то його можна пов'язати з латинським словом *contrahens* – той, хто домовляється, і англійським *contractor* – підрядник, контрагент, виконавець. Словник української мови визначає контрагента як особу або установу, що бере на себе певні зобов'язання за договором [1, с. 269].

Економічний словник визначає контрагента по-перше, як партнера за експортно-

імпортною угодою, по-друге, - як кожен із сторін договору щодо одна до одної [2, с. 144].

Вчені-економісти зазначають, що контрагентами є юридичні і фізичні особи (сторони двостороннього договору), що пов'язані спільними зобов'язаннями, і докладають зусиль для виконання взаємовигідних умов договору [3, с. 168].

З юридичної точки зору, контрагент - це сторона у двосторонньому або багатосторонньому договорі. У двосторонніх договорах права і обов'язки одного контрагента відповідають правам і обов'язкам другого [4, с. 411].

У свою чергу, Цивільний кодекс України (далі - ЦК України) використовує термін «контрагент», розглядаючи свободу договору: «сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента...» (ст. 627).

Своє розуміння контрагенту містять і спеціальні нормативно-правові акти. Так, на ринку банківських послуг контрагент банку визначається як будь-яка юридична чи фізична особа, яка має з банком відносини фінансового характеру [5, п. 4].

З огляду на вищезазначене, можна зробити висновок, що контрагент розглядається переважно як учасник договірних відносин.

Варто відмітити, що правовий статус центрального контрагенту врегульовано лише на фондовому ринку. Здійснення централізованого клірингу на товарному, валютному та інших видах ринків залишилися поза увагою законодавця.

Першим нормативно-правовим актом, що визначив поняття центрального контрагента було рішення ДКЦПФР від 19.01.2010 р. № 54 «Про затвердження рекомендацій щодо розкриття інформації про обсяг торгівлі з цінними паперами на фондовій біржі за участю центрального контрагента». Згідно з п. 1 якого центральный контрагент - це юридична особа, яка в процесі торгів і розрахунків стає покупцем відносно кожного продавця та продавцем відносно кожного покупця в угодах, укладених на фондовій біржі [6].

Але це рішення має рекомендаційний характер, тому Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» (далі – Закон про ЦП) було доповнено ст. 19-6, відповідно до ч. 1 якої центральный контрагент є юридичною особою,

що здійснює клірингову діяльність, набуває взаємні права та обов'язки сторін правочинів щодо цінних паперів, зобов'язання за якими допущені до клірингу, та стає покупцем для кожного продавця і продавцем для кожного покупця [7].

Законодавство ЄС також визначає поняття центрального контрагенту (англ. Central Counterparty - CCP). Зокрема, згідно зі ст. 2 Регламенту 2012 /648/ EU від 4 липня 2012 р. «Про позабіржові деривативи, центральних контрагентів і торгових депозитаріїв» і ст. 15 Директиви 2014/65/EU від 15 травня 2014 р. «Про ринки фінансових інструментів» центральний контрагент - юридична особа, яка встає між контрагентами контрактів, що торгуються на одному чи декількох фінансових ринках, становлячись покупцем для кожного продавця і продавцем для кожного покупця [8; 9].

Отже, центральним контрагентом може бути лише юридична особа. Чинне законодавство прямо не передбачає в якій організаційно-правовій формі може створюватися центральний контрагент. У ч. 1 ст. 19-6 Закону про ЦП зазначається, що функції центрального контрагента можуть виконувати клірингові установи і Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках.

Так, клірингова установа створюється у формі акціонерного товариства, оскільки відповідно до вимог чинного законодавства ліцензію на провадження клірингової діяльності може отримати особа, що має організаційно-правову форму акціонерного товариства [10, п. 1].

Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках є банком у формі публічного акціонерного товариства, створення якого передбачено нормами Закону України «Про депозитарну систему України». Публічне акціонерне товариство «Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках» утворено на базі Приватного акціонерного товариства «Всеукраїнський депозитарій цінних паперів» [11].

Таким чином, функції центрального контрагента може виконувати юридична особа у формі акціонерного товариства.

Для набуття відповідного статусу центральний контрагент повинен пройти розширену легітиміацію: державну реєстрацію і

отримати ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР) на провадження клірингової діяльності та ліцензію Національного банку України (далі – НБУ) на здійснення окремих банківських операцій у порядку, встановленому НБУ (ч. 1 ст. 19-2 Закону про ЦП).

На сьогоднішній день клірингова діяльність здійснюється банками. Хоча відповідно до чинного законодавства статус клірингової установи можуть набувати як банківські, так і небанківські фінансові установи. Доречно буде зазначити про реформування депозитарно-розрахункової та клірингової інфраструктури, що наразі проводиться відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння стосовно співробітництва у розвитку інфраструктури ринків капіталу в Україні (між НКЦПФР та НБУ). Згідно з яким клірингова система має бути спрощена та відокремлена від інших видів діяльності, зокрема, тих, що пов'язані з проведенням грошових розрахунків за правочинами або з банківською діяльністю. Значних змін зазнає правовий статус Розрахункового центру з обслуговування договорів на фінансових ринках: буде скасована його законодавчо визначена монополія на забезпечення здійснення грошових розрахунків за операціями з цінними паперами; з банківської установи він перетвориться в спеціалізовану фінансову установу, що належатиме Національному депозитарію України; буде виконувати роль «полегшеного центрального контрагента» (light CCP) і забезпечуватиме здійснення клірингу та розрахунків з використанням попереднього депонування активів [12].

У чинному законодавстві не розкрито належним чином основну функцію центрального контрагента. З огляду на законодавче визначення центрального контрагента, який розглядається як юридична особа, що здійснює клірингову діяльність, його правовий статус ототожнюється зі статусом будь-якої клірингової установи. Тоді як функції, які виконує центральний контрагент, відрізняються від стандартного змісту клірингової діяльності. Зокрема, в літературі основною функцією центрального контрагента виділяють забезпечення своєчасного і повного проведення розрахунків за нетто-зобов'язаннями сторін торговельних угод [13]. Д. Руссо і Т. Харт

зазначають, що стабільне функціонування центрального контрагента як важливої складової структури фінансових ринків веде до ефективнішого використання застави, більшої ліквідності та зменшення загального попиту на забезпечення [14, р. 7].

Насамперед, з'ясуємо значення таких правових категорій як кліринг, клірингова діяльність і централізований кліринг.

Так, відповідно до п. 10-1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про депозитарну систему України» кліринг - визначення взаємних зобов'язань за правочинами щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів, у тому числі шляхом нетінгу [15].

Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» визначає кліринг як механізм, що включає збирання, сортування, реконсиляцію та проведення взаємозаліку зустрічних вимог учасників платіжної системи, а також обчислення за кожним із них сумарного сальдо за визначений період часу між загальними обсягами вимог та зобов'язань [16].

Відповідно до законодавства ЄС кліринг розглядається як процес встановлення позицій, зокрема, розрахунок чистих зобов'язань, і забезпечення наявності фінансових інструментів та/або грошових коштів для забезпечення вимог, що впливають з цих позицій [8, ст. 2].

Здійснення клірингу є змістом одного із видів професійної діяльності на ринку цінних паперів – клірингової діяльності.

Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» закріплює клірингову діяльність (професійну діяльність на ринку цінних паперів) як один із видів фінансових послуг, але не дає її визначення. Зрозуміло, що не діяльність, а клірингові послуги можуть бути різновидом фінансових послуг. Це ще один із проявів недосконалості чинного законодавства про ринки фінансових послуг.

Клірингова діяльність - діяльність з визначення зобов'язань, що підлягають виконанню за правочинами щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів, підготовка документів (інформації) для проведення розрахунків, а також створення системи гарантій з виконання зобов'язань за правочинами щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів. (ч. 1 ст. 19-1 Закону про ЦП). У

цьому законодавчому визначенні клірингової діяльності з'являється поряд з класичною складовою клірингу (визначення взаємних зобов'язань) така складова, як створення системи гарантій з виконання зобов'язань за правочинами. Одним з елементів цієї системи гарантій можна виділити технологію «центрального клірингу».

Національне законодавство не визначає поняття центрального клірингу. З огляду на це, складно розмежувати такі правові категорії як кліринг і централізований кліринг та визначити їх принципи відмінності. По суті централізований кліринг – це кліринг, що здійснюється особливим суб'єктом господарювання – центральним контрагентом, який, на відміну від клірингової установи, виступає центральною стороною договору щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів.

Централізований кліринг передбачає додаткове забезпечення належного виконання господарських зобов'язань за договорами щодо фінансових інструментів за рахунок власного капіталу. Наприклад, банківська гарантія або порука може використовуватися як альтернатива технології центрального клірингу, але на це буде витрачатися більше часу і призведе до значних витрат.

В економічній літературі виділяють дві схеми клірингу за участю центрального контрагента: відкрита пропозиція і новація.

За методом відкритої пропозиції при укладенні договору сам договір між контрагентами не підписується. Відповідно, коли збігаються ціни зустрічних заявок, автоматично формуються два договори: між кліринговою установою і брокером на купівлю активу та відповідний договір на продаж активу з іншим брокером. За методом новації відбувається укладення договору на купівлю-продаж активу між контрагентами-брокерами з наступною перереєстрацією (новацією) зобов'язань на клірингову установу [17, с. 232].

Цікавим буде міжнародний досвід здійснення центрального клірингу. Зокрема, у Великій Британії система клірингу побудована на принципі ССР і передбачає два способи здійснення клірингу: новація/відкрита пропозиція. У США клірингова діяльність також функціонує за принципом ССР, але передбачає

лише новацію як спосіб здійснення клірингу. Німецька система клірингу використовує відкриту пропозицію [18].

Отже, здійснення централізованого клірингу передбачає: визначення взаємних зобов'язань, що підлягають виконанню за договорами щодо фінансових інструментів; облік прав та зобов'язань учасників клірингу, їх клієнтів і контрагентів за договорами щодо фінансових інструментів (у т.ч. відкриття і ведення клірингових рахунків/субрахунків); створення системи управління ризиками невиконання або неналежного виконання зобов'язань учасником клірингу, тобто використання засобів і механізмів забезпечення виконання зобов'язань, допущених до клірингу (стовідсоткове або часткове депонування та резервування коштів і цінних паперів та клірингове забезпечення); новація та припинення зобов'язань за договорами щодо фінансових інструментів; кредитування за рахунок клірингового забезпечення та власного капіталу; підготовка документів для розрахунків.

Господарською організацією, що надає фінансову послугу з централізованого клірингу, є центральний контрагент. Тут доречно буде зазначити, що центральний контрагент є саме кліринговою організацією, а не установою, оскільки до їх переліку входять банки [19, с. 38].

Очевидно, що національне законодавство на відміну від законодавства ЄС не приділяє достатньої уваги особливому врегулюванню правового статусу центрального контрагента. Функція централізованого клірингу дозволяє управляти різними ризиками, які виникають при укладанні договорів щодо фінансових інструментів, за рахунок створення спеціальної конструкції виконання зобов'язань на фінансовому ринку.

До основних ризиків, що можуть виникати при провадженні професійної діяльності на фондовому ринку, належать: системний ризик; загальний фінансовий ризик (ризик банкрутства); операційний ризик (включає ризик персоналу, інформаційно-технологічний ризик, правовий ризик); ризик втрати ділової репутації (репутаційний ризик); стратегічний ризик; кредитний ризик; ринковий ризик (включає процентний, пайовий, валютний і товарний ризики); ризик ліквідності. Центральний контрагент, на відміну від інших

професійних учасників фондового ринку, опосередковано несе ризик ліквідності, ринковий і кредитний ризики, оскільки зазначені ризики безпосередньо виникають в учасників клірингу [20, розділ II]. Тоді як основною функцією центрального контрагенту є забезпечення і гарантування виконання зобов'язань за договорами щодо цінних паперів учасників клірингу. Так, центральний контрагент, виступаючи стороною договору щодо фінансових інструментів, бере на себе кредитний ризик, що виникає при виконанні цього договору, оскільки у випадку невиконання або неможливості виконання договору однією зі сторін повинен виконати зобов'язання за договором (продати цінні папери або інші фінансові інструменти покупцю або сплатити за них продавцю). З економічної точки зору, центральний контрагент взагалі не несе ринкового ризику (виникає при зміні параметрів, що впливають на вартість активів), оскільки у нього обсяг довгих (на купівлю) і коротких (на продаж) позицій співпадають [21, с. 86].

Центральний контрагент як інфраструктурний елемент фінансового ринку забезпечує мінімізацію системного ризику (ризик виникнення збитків у значній кількості установ у зв'язку з неможливістю виконання ними своїх зобов'язань через невиконання (несвоєчасне виконання) зобов'язань однією установою внаслідок реалізації у неї кредитного ризику, ризику ліквідності або іншого ризику), який несе загрозу порушення діяльності всієї фінансової системи.

З огляду на таку особливу функцію центрального контрагента Регламент 2012/648/EU Європейського Парламенту та Ради від 4 липня 2012 р. від 4 липня 2012 р. «Про позабіржові деривативи, центральних контрагентів і торгових депозитаріїв» зазначає, що центральний контрагент повинен мати потужну систему управління ризиками для управління системними, кредитними ризиками, ризиками ліквідності та іншими видами ризиків, які він несе або створює для учасників клірингу. З цієї метою передбачається створення комітету із ризиків (ст. 61). Чинне законодавство про клірингову діяльність створення такого органу центрального контрагента не передбачає. Зокрема, установчими документами Розрахункового центру з обслуговування

договорів на фінансових ринках закріплюється стандартний перелік органів акціонерного товариства: Загальні збори, Правління і Спостережна рада банку [22]. На сьогоднішній день чинне законодавство передбачає обов'язок центрального контрагента лише розробити і затвердити документ, що визначає систему управління ризиками та гарантій, який повинен містити такі відомості: визначення видів ризиків, що виникають при провадженні клірингової діяльності; порядок виявлення ризиків; методики розрахунку та оцінювання ризиків; заходи зниження ризиків, порядок і умови їх застосування тощо.

В усіх країнах Євросоюзу при визначенні вимог до капіталу використовуються кредитні рейтинги. Відповідно до рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду (Базель-II та Базель-III) необхідно враховувати кредитні рейтинги при розрахунку розміру регулятивного капіталу. У зв'язку з цим, доцільно законодавчо визначити певний рівень кредитного рейтингу, який повинен мати центральний контрагент, підтверджений відповідної організацією. На сьогоднішній день в Україні функціонують три міжнародних агентства, визнані НКЦПФР: Fitch Ratings, Moody's Investors Service, Standard and Poor's і п'ять суб'єктів господарювання, включених до Державного реєстру уповноважених рейтингових агентств (<http://ssmsc.gov.ua/fund/rateagencies>). Чинним законодавством встановлено два типи кредитних рейтингів: 1) кредитний рейтинг позичальника; 2) кредитний рейтинг боргового інструмента [23]. З огляду на те, що центральний контрагент є кредитною установою, оскільки здійснює кредитування учасників клірингу у разі неможливості виконання ними зобов'язань, то така фінансова організація повинна мати високий довгостроковий кредитний рейтинг, не нижче інвестиційного рівня uaA за Національної рейтинговою шкалою [24].

Інфраструктура ринків фінансових послуг є певною системою відносин, що побудована на множинності її суб'єктів – фінансових інститутів. Особливе місце належить одному з операторів такої системи – центральному контрагенту, професійному учаснику, що виконує певні централізовані функції.

Господарський кодекс України передбачає можливість виконання господарських зобов'язань, в яких беруть участь кілька управнених або кілька зобов'язаних суб'єктів, що в теорії називаються зобов'язання з множинністю осіб. Саме зобов'язаннями з множинністю осіб є господарські відносини за участю центрального контрагента. Зазвичай, у господарських відносинах централізованого клірингу має місце змішана, часткова множинність, тобто центральний контрагент виступає покупцем для кожного продавця і продавцем для кожного покупця фінансових інструментів. Якщо часткова множинність визначена як загальне правило, то у випадках, спеціально передбачених законом або договором, ГК України закріплює можливість виникнення солідарних господарських зобов'язань (ст. 196). Зокрема, такі зобов'язання виникають при створенні і використанні гарантійного фонду для покриття потенційних збитків учасників клірингу. Так, відповідно до законодавства ЄС [8, ст. 65] та національного законодавства [25, п. 2, 9 Розділу V] одним із основних механізмів системи управління ризиками, яку повинен мати центральний контрагент для забезпечення виконання зобов'язань, допущених до клірингу, є використання клірингового забезпечення учасників клірингу. Клірингове забезпечення може бути індивідуальним та/або колективним. Колективне клірингове забезпечення полягає у формуванні центральним контрагентом гарантійного фонду за рахунок внесків учасників клірингу.

Зі змісту господарських відносин централізованого клірингу випливає, що зобов'язання учасників інфраструктури ринків фінансових послуг не можуть виконуватися не тільки після спливу певного строку, а й достроково. На жаль, чинне законодавство не передбачає строки здійснення клірингу. Хоча завдяки закріпленню саме певного способу реалізації прав і обов'язків, а також чіткому регулюванню часу їх виникнення досягається зниження ризиків, що існують при виконанні договорів щодо фінансових інструментів. Кліринг повинен здійснюватися у чітко визначені строки, протягом яких буде визначатися обсяг зобов'язань центрального

контрагенту і обсяг зобов'язань учасників клірингу перед ним.

Як вже зазначалося, правовий статус центрального контрагента недостатньо прописаний, щоб провести чітке розмежування з кліринговими установами. Разом з тим, у чинному законодавстві можна знайти деякі аспекти, що вказують на особливий статус цього професійного учасника ринків фінансових послуг.

Зокрема, для забезпечення виконання зобов'язань, допущених до клірингу, центральний контрагент може виступати учасником біржових торгів без ліцензії на провадження діяльності з торгівлі цінними паперами [7, ч. 1 ст. 19-6; 25, п. 9 розділу I].

На особливий статус центрального контрагента вказує законодавче посилення пруденційних нормативів, що використовуються для вимірювання та оцінки ризиків його діяльності. Так, для вимірювання та оцінки ризиків діяльності центрального контрагента, додатково до показників, визначених для клірингової діяльності, встановлюються показники: 1) основні: розмір регулятивного капіталу; коефіцієнт покриття зобов'язань учасників клірингу; 2) додаткові: коефіцієнт фінансової стійкості; коефіцієнт загальної ліквідності; коефіцієнт абсолютної ліквідності [20, розділ VII].

Передбачаються також спеціальні наслідки визнання недійсними договорів щодо фінансових інструментів. Так, недійсність договору, зобов'язання за яким припинено за результатами клірингу, не тягне за собою недійсність правочинів, виконаних у процесі клірингу, та результатів клірингу [25, п. 7. Розділу IV]. Таким чином, дане положення закріплює принцип остаточності припинених або виконаних зобов'язань у процесі клірингу, а отже, за участю центрального контрагента. Це абсолютно доречно законодавче правило, оскільки немає жодного сенсу визнавати договори щодо фінансових інструментів недійсними, якщо відсутня реальна можливість застосування наслідків їх недійсності – двосторонньої реституції.

Висновки. Чинне законодавство, що регулює господарсько-клірингові відносини, має фрагментарний характер, який проявляється в окремому регулюванні на фінансовому і товарному ринках. Це призводить до відмінного регулювання по суті схожих відносин. Зазначена проблема може бути вирішена шляхом прийняття єдиного нормативно-правового акту про кліринг і клірингову діяльність.

На підставі проведеного аналізу пропонуємо визначати *централізований кліринг* як фінансову послугу клірингової організації з ведення обліку прав та зобов'язань учасників клірингу, їх клієнтів і контрагентів за договорами щодо фінансових інструментів, визначення та припинення взаємних зобов'язань за договорами щодо фінансових інструментів за допомогою створеної системи управління ризиками невиконання або неналежного виконання зобов'язань учасниками клірингу. *Центральний контрагент* – це юридична особа, що надає фінансову послугу з централізованого клірингу на підставі ліцензії НКЦПФР на провадження клірингової діяльності та ліцензії НБУ на здійснення окремих банківських операцій, і виступає однією із сторін договорів щодо фінансових інструментів, зобов'язання за якими допущені до клірингу.

З огляду на специфіку фінансової послуги централізованого клірингу доцільно законодавчо відмежувати і окремо врегулювати правовий статус клірингової організації і центрального контрагента. На сьогоднішній день правовий статус центрального контрагента недостатньо врегульований і потребує законодавчого закріплення додаткових вимог до осіб, що виконують функції центрального контрагента. Зокрема, встановити вимоги до організаційно-правової форми, розміру статутного капіталу, рівня кредитного рейтингу центрального контрагента, передбачити створення комітету з ризиків тощо. Особливості правового статусу інших професійних учасників ринків фінансових послуг буде предметом подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови: в 11 т. / за ред. І.К. Білодіда. АН УРСР. Інститут мовознавства. К.: Наукова думка, 1970-1980. Т. 4. 1973. 840 с.
2. Завадський Й.С., Осовська Т.В., Юшкевич О.О. Економічний словник. Київ: Кондор, 2006. 356 с.
3. Гончаров С. М., Кушнір Н. Б. Тлумачний словник економіста / за ред. проф. С. М. Гончарова. К.: Центр учбової літератури, 2009. 264 с.
4. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. 2-ге вид., переробл. і доповн. К.: Вид-во «Юридична думка», 2012. 1020 с.
5. Про затвердження Положення про застосування електронного підпису в банківській системі України: постанова Правління Національного банку України від 14 серпня 2017 №78 / Національний банк України. *Офіційний вісник України*. 2017. №74. стор. 132.
6. Про затвердження рекомендацій щодо розкриття інформації про обсяг торгівлі з цінними паперами на фондовій біржі за участю центрального контрагента: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 19 січня 2010 р. № 54 / Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <http://www.document.ua/pro-zatverdzhennja-rekomendacii-shodo-rozkrittja-informaciyi-doc10459.html>.
7. Про цінні папери і фондовий ринок: Закон України від 23 лютого 2006 р. / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. №31. Ст. 268.
8. Про позабіржові деривативи, центральних контрагентів і торгових депозитаріїв: Регламент 2012/648/EU Європейського Парламенту та Ради від 4 липня 2012 р. / Європейський парламент і Рада. URL: <http://www.eufsp.com/laws.html>.
9. Про ринки фінансових інструментів: Директива 2014/65/EU Європейського Парламенту та Ради від 15 травня 2014 р. / Європейський парламент і Рада. URL: <http://www.eufsp.com/laws.html>.
10. Про затвердження Порядку та умов видачі ліцензії на провадження окремих видів професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів): рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 14 травня 2013 № 817 / Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. *Офіційний вісник України*. 2013. №48. стор. 133.
11. Офіційний сайт Розрахункового центру з обслуговування договорів на фінансових ринках. URL: <http://settlement.com.ua/pro-bank/>
12. Щодо Меморандуму про взаєморозуміння між Національним банком України та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку стосовно співробітництва у розвитку інфраструктури ринків капіталу в Україні: рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 15 червня 2017 р. № 455 / Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=50985365
13. Коваленко В. Центральний контрагент: місце і роль на біржовому ринку. URL: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/rzp/175.htm
14. Russo D., Hart T., Schonenberger A. The evolution of clearing and central counterparty services for exchange-traded derivatives in United States and Europe. European Central Bank. *Occasional paper series*. № 5. Sept. 2002. 62 p.
15. Про депозитарну систему України: Закон України від 6 липня 2012 р. / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 39. Ст. 517.
16. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 29. Ст. 137.
17. Тюріна Н. М., Карвацка Н. С. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: навчальний посібник. К.: «Центр учбової літератури», 2013. 408 с.
18. Потьомкін О. Клірингова діяльність на фінансових ринках світу. URL: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/gkr/051.htm
19. Попова А.В. Система суб'єктів професійної фінансової діяльності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2016. №1 (102). с. 37-42.

20. Про затвердження Положення щодо пруденційних нормативів професійної діяльності на фондовому ринку та вимог до системи управління ризиками : рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 01 жовтня 2015 №1597 / Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. *Офіційний вісник України*. 2015. №88. стор. 130.

21. Парандій О.В. Використання послуг центрального контрагента на фінансовому ринку України. *Ринок цінних паперів*. 2012. №1-2. с. 83-88.

22. Статут Публічного акціонерного товариства «Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках» від 01 серпня 2017р. URL: http://settlement.com.ua/doc/sc.content/doc/about_company/publik_information/Statut.pdf

23. Про схвалення Концепції створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2004 р. №208 / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник України*. 2004. №14. стор. 320.

24. Про затвердження Національної рейтингової шкали: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2007 р. №665 / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник України*. 2007. № 32. стор. 25.

25. Про затвердження Положення про клірингову діяльність: Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 26 березня 2013 №429 / Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. *Офіційний вісник України*. 2013. № 32. стор. 96.

References:

1. Slovník ukrajinského jazyka: v 11 t. / za red. I.K. Bilodida. AN URSS. Institut jazykozvedení. K.: Nauková dumka, 1970-1980. T. 4. 1973. 840 s.

2. Zavadskyy Y.S., Osovs'ka T.V., Yushkevych O.O. Ekonomichnyy slovník. Kyiv: Kondor, 2006. 356 s.

3. Honcharov S. M., Kushnir N. B. Tlumachnyy slovník ekonomista / za red. prof. S. M. Honcharova. K.: Tsentr uchbovoyi literatury, 2009. 264 s.

4. Velykyy entsyklopedychnyy yurydychnyy slovník / Za red. akad. NAN Ukrayiny YU.S. Shemshuchenka. 2-he vyd., pererobl. i dopovn. K.: Vyd-vo "Yurydychna dumka", 2012. 1020 s.

5. Pro zatverdzhennya Polozhennya pro zastosuvannya elektronnoho pidpysu v bankivskiy systemi Ukrayiny: postanova Pravlinnya Natsional'noho banku Ukrayiny vid 14 serpnya 2017 №78 / Natsional'nyy bank Ukrayiny. *Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny*. 2017. №74. stor. 132.

6. Pro zatverdzhennya rekomendatsiy shchodo rozkryttya informatsiyi pro obsyah torhivli z tsinnymy paperamy na fondoviy birzhi za uchastyu tsentral'noho kontrahenta: rishennya Natsional'noyi komisiyi z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku vid 19 sichnya 2010 r. № 54 / Natsional'na komisiya z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku. URL: <http://www.document.ua/pro-zatverdzhennja-rekomendacii-shodo-rozkrittja-informaciyi-doc10459.html>.

7. Pro tsinni papery i fondovyy rynek: Zakon Ukrayiny vid 23 lyutoho 2006 r. / Verkhovna Rada Ukrayiny. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*. 2006. №31. St. 268.

8. Pro pozabirzhovi deryvatyvy, tsentral'nykh kontrahentiv i torhovykh depozytariyiv: Rehlament 2012/648/EU Yevropeys'koho Parlamentu ta Rady vid 4 lypnya 2012 r. / Yevropeys'kyu parlament i Rada. URL: <http://www.eufsp.com/laws.html>.

9. Pro rynky finansovykh instrumentiv: Dyrektyva 2014/65/EU Yevropeys'koho Parlamentu ta Rady vid 15 travnya 2014 r. / Yevropeys'kyu parlament i Rada. URL: <http://www.eufsp.com/laws.html>.

10. Pro zatverdzhennya Poryadku ta umov vydachi litsenzii na provadzhennya okremykh vydiv profesiynoyi diyal'nosti na fondovomu rynku (rynku tsinnykh paperiv): rishennya Natsional'noyi komisiyi z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku vid 14 travnya 2013 № 817 / Natsional'na komisiya z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku. *Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny*. 2013. №48. stor. 133.

11. Ofitsiyyny sayt Rozrakhunkovoho tsentru z obsluhovuvannya dohovoriv na finansovykh rynkakh. URL: <http://settlement.com.ua/pro-bank/>

12. Shchodo Memorandumu pro vzayemorozuminnya mizh Natsional'nym bankom Ukrayiny ta Natsional'noyu komisiyeyu z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku stosovno spivrobotnytstva u rozvytku

infrastruktury rynkiv kapitalu v Ukraini: rishennya Natsional'noyi komisiyi z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku vid 15 chervnya 2017 r. № 455 / Natsional'na komisiya z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=50985365

13. V. Kovalenko Tsentral'nyy kontrahent: mistse i rol' na birzhovomu rynku. URL: http://www.ugin.com.ua/analit_mat/rzp/175.htm

14. Russo D., Hart T., Schonenberger A. The evolution of clearing and central counterparty services for exchange-traded derivatives in United States and Europe. European Central Bank. *Occasional paper series*. №5. Sept. 2002. 62 p.

15. Pro depozytarnu systemu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 6 lypnya 2012 r. / Verkhovna Rada Ukrainy. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*. 2013. №39. st. 517.

16. Pro platizhni systemy ta perekaz koshtiv v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 5 kvitnya 2001 r. / Verkhovna Rada Ukrainy. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*. 2001. №29. st. 137.

17. Tyurina N. M. Zovnishn'oekonomichna diyal'nist' pidpryyemstva: navchal'nyy posibnyk / N. M. Tyurina, N. S. Karvatska. K.: "Tsentri uchbovoyi literatury", 2013. 408 s.

18. O. Pot'omkin Klirynhova diyal'nist' na finansovykh rynkakh svitu. URL: http://www.ugin.com.ua/analit_mat/gkr/051.htm

19. Popova A.V. Systema sub'yektiv profesiynoyi finansovoyi diyal'nosti. *Visnyk Kyivsk'oho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. 2016. №1 (102). c. 37-42.

20. Pro zatverdzhennya Polozhennya shchodo prudentsiynykh normatyviv profesiynoyi diyal'nosti na fondovomu rynku ta vymoh do systemy upravlinnya ryzykamy: rishennya Natsional'noyi komisiyi z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku vid 01 zhovtnya 2015 №1597 / Natsional'na komisiya z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku. *Ofitsiyyny visnyk Ukrainy*. 2015. №88. stor. 130.

21. Parandiy O.V. Vykorystannya posluh tsentral'noho kontrahenta na finansovomu rynku Ukrainy. *Rynok tsinnykh paperiv*. 2012. №1-2. s. 83-88.

22. Statut Publichnoho aktsionernoho tovarystva «Rozrakhunkovyy tsentr z obsluhovuvannya dohovoriv na finansovykh rynkakh» vid 01 serpnya 2017r. URL: http://settlement.com.ua/doc/sc.content/doc/about_company/publik_information/Statut.pdf

23. Pro skhvalennya Kontseptsiyi stvorennya systemy reytnhovoyi otsinky rehioniv, haluzey natsional'noyi ekonomiky, sub'yektiv hospodaryuvannya: Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01 kvitnya 2004 r. №208 / Kabinet Ministriv Ukrainy. *Ofitsiyyny visnyk Ukrainy*. 2004. №14. stor. 320.

24. Pro zatverdzhennya Natsional'noyi reytnhovoyi shkaly: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26 kvitnya 2007 r. №665 / Kabinet Ministriv Ukrainy. *Ofitsiyyny visnyk Ukrainy*. 2007. №32. stor. 25.

25. Pro zatverdzhennya Polozhennya pro klirynhovu diyal'nist': Rishennya Natsional'noyi komisiyi z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku vid 26 bereznya 2013 №429 / Natsional'na komisiya z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku. *Ofitsiyyny visnyk Ukrainy*. 2013. №32. stor. 96.